

A MISKOLCZI PALÆOLITH LELET.

I.

A mult 1892-dik év december 26-ik napján *Bársony János* ügyvéd, Miskolcz város tiszti ügyésze örvendeztetett meg látogatásával. Barátsága jeléül megajándékozott egy kőkori számmal, melyet két más darabbal együtt házának alapozásakor a munkások az agyag talajból, úgy három méter mélységből szedtek ki s formájánál fogva «fénkönek» néztek. *Bársony János* azonban, mint a régiségek kedvelője, fölismerte a lelet kőkori voltát; a kisebbik — mint gondolta — töredékdarabot megtartotta, az egyik nagy darab *Széll Farkas*nak, a debreczeni kir. ítélőtábla tanácselnökének, a másik, hozzá a legszebb darab, nekem jutott.

Csak egy pillantásba került, hogy a kezemben levő, rendkívül jellemző darabban egy Magyarország őskorára nézve mondhatni korszakot alkotó, történelemelőtti régiség-typust ismerjek föl, mely semmiben sem enged a híres Somme-völgy kőszakóczaiknak, a melyeket az ősrégészet minden auctoritása, mint a *palæolith* korszakból eredőknek, e korszakot jellemzőknek tart; sőt maga a «palæolith» elnevezés is jobbadán ezekre a kőszakóczákra van alapítva.

A miskolczi kőszakócza, mely elsőnek került kezembe, anyagánál, alakjánál és a reá alkalmazott technikánál fogva annyira egybevágó a francia typusokkal, hogy egyik elsőrangú régészünk az első pillantásra — nem tudván még a lelhelyet — francziának mondta.

Ennek az első darabnak a formája egészen hegyesen-mandula alakú és azonos avval, a melyet *Mortillet* a francia lelhelyről «*Chelles*» typusnak nevezett el; kopást nem mutat; anyaga feketés már inkább szarukőszerű tűzkő (silex), melyben szerves lények maradványai nem vehetők ki.

Már *Bársony János* jegyezte meg azt, hogy a *Széll Farkas*-hoz került darab kissé terpedtebb alakú s nem oly hegyes; világosabb is. A harmadik, egészben háromszögletű, *kopott* és egyik lapján «meszes» kéreggel van bevonva; szintén világosabb.

A *miskolczi lelet* biztos meghatározása érdekében mindenekelőtt arra törekedtem, hogy az egész lelet együvé kerüljön, a mi sikerült is. Itt köszönöm meg *Széll Farkas* tanácselnök úrnak, úgy *Bársony János* úrnak is azt a szíves készséget, a melylyel darabjaikat kezeimre bízta; az utóbbinak külön még azt a soknemű fáradozását is, a melyet a helyi körülménynek földerítésére szentelt.

A két utóbbi darabnak előleges jellemzése az, hogy a *Széll*-féle kőszakóca, mely alakszerint föltűnően hasonlít ahhoz, a melyet *Lubbock*, mint *Madrasból* valót rajzban közölt;* azonképen *Evans* is közölt illet Angliából.** A *Bársony*-féle darab némileg rétegzetes és kerges, különösen hegyén — egyik lapja felől — lekopott.

Mind a két utóbbi darab is teljesen egyezik az ismeretes és kétségtelennek elfogadott *palaeolith typusokkal*.

Hogy ezek a nevezetes darabok csakugyan Miskolczon kerültek napfényre, ehhez már a találó személyénél fogva sem férhetett kétség; de az a körülmény, hogy intravillán-talaj szolgáltatta, tehát olyan, mely megbolygatástól sohasem egészen biztos s éppen azért mindenféle véletlennek alkalmas termőhelye, arra indított, hogy *Hildebrand**** tanácsát kövessem, mely a boldoguláshoz a jó földabroszon kívül még geologiai térkép használatát is ajánlja, a miből az is következik, hogy a rétegek egymásutánja és területi elhelyezése a lehető legpontosabban földeritendő.

A miskolczi lelet esetében a tüzetes utánjárás akár kétszeresen is kötelesség, mert a lelet az ősrégészetre általában, a magyarra nézve különösen kiható; a ki pedig az utóbbival foglalkozott, az tudhatja, hogy az irodalom terén a palaeolith korszak iránt uralkodó bizonytalanság onnan is származik, hogy a geologiai

* *Lubbock* J. «Történelemelőtti idők» 1876. A Term. Tud. Társulat kiadványa, II. kötet 201. ábra. U. o. Chelles typus 199. ábra és a színes címképen.

** *Evans* J. «The ancient implements etc. of Great-Britain-London 1872. fig. 420.

*** *Hildebrand*: «Das heidnische Zeitalter in Schweden.» 1873. v. ö. *Ortøy* T. «Vergl. Untersuch. über den Ursprung der ungarl. u. nordeurop. präh. Steinwerkzeuge Wien, 1887. Pag. 2. Note 1.

viszony homályban maradt, vagy legalább nem zárta ki a kétségnek bizonyos fokát.

A miskolczi lelet meghatározásánál a szerencse nagyon kedvez.

Mindenekelőtt a találó, *Bársony János*, a teleknek nem bolygatott részére építette házát; meghatározta a mélységet — 2·5–3 méter — és azt is, hogy a szerszámok *agyagrétegben* feküdtek.

Továbbá Miskolcz a városa vízkérdés megoldása érdekében szakszerűen megvizsgáltatta a talajt, e vizsgálatot pedig telegdi *Róth Lajos*, a kir. m. földtani intézet főgeológja végezte. Az eredmény közlésével hálára kötelezett.

Végre a miskolczi részvényfürdő érdekében egy 28·1 méter mély próbafúrás történt mely alkalommal a rétegek egymásutánja és vastagsága fölvetetett; az erre vonatkozó kimutatást *Adler* Károly városi mérnök úrnak köszönöm; ugyancsak tőle való Miskolcz városának nagyarányú térképe 1885-ből.

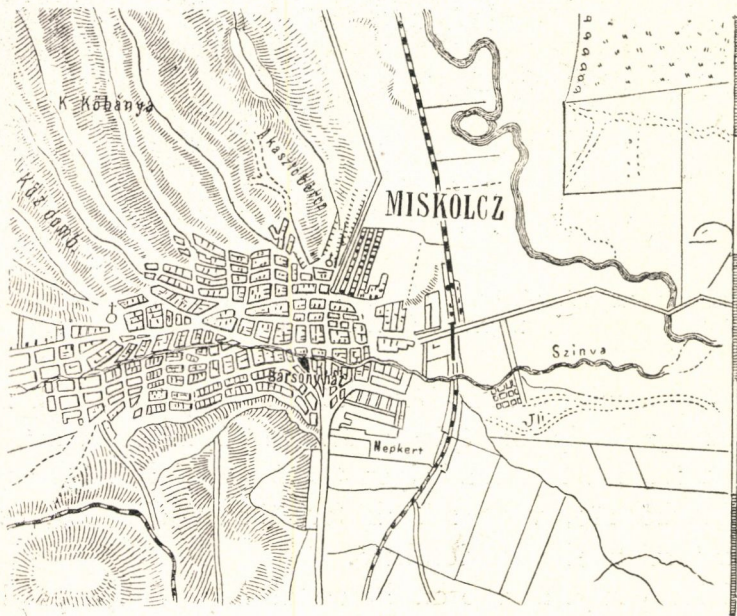
A pont tüzetesebb meghatározására szolgál még a nagy katonai térkép — 1 : 75,000 — 13/XXIII. lapja.

Ha a katonai térkép mondott lapján a vonalakat az

északi szélesség $48^{\circ} 6' 12''$ és a

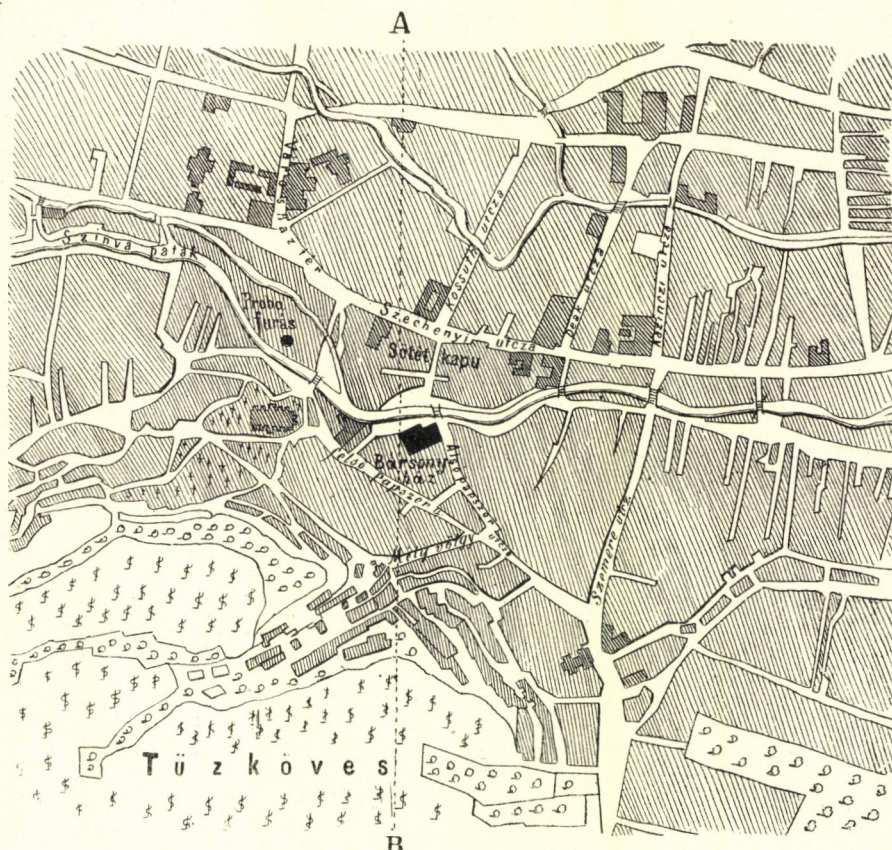
keleti hosszúság $38^{\circ} 27' 0''$

szerint keresztezzük, akkor a keresztezési pont körülbelől az, a melyen a lelet napfényre került.

I. A SZINVA-VÖLGÝNEK A SÍKSÁG FELÉ ESŐ TÖRKOLÁTA A KATONAI TÉRKÉP SZERINT.

A mint a térkép mutatja, a város a nyugotról keletre futó Szinva-völgy síkfelőli torkolatát foglalja el, a melyet dél felől a 234 méter magas *Avas*, észak felől a lankásabb és csak 194 méter magas *Akasztóbércz* őriz. E két hegy valóságos sarokhegy. Az *Avas* teteje erős földhullámot vető, terjedelmes «tető», majdnem lapály. Erre a tetőre, a lelhely tája felől az úgynevezett *Mély-völgy* vezet fel, egy szakadék, kevés házzal; de annál több pinczével.

2. MISKOLCZ VÁROSA TÉRKÉPÉNEK RÉSZLETE A BÁRSONY-HÁZZAL, A PRÓBAFURÁS PONTJÁVAL ÉS A TŰZKÖVESSEL.

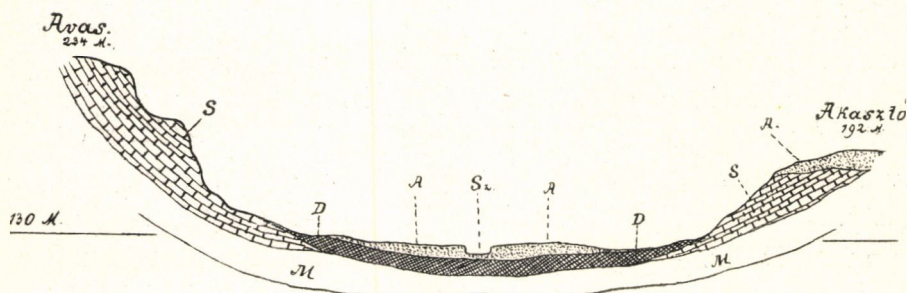
És úgy a mint e szakadék tető felé végződik, déli martját egy hát uralja, melynek népies határneve «*Tűzköves*», még pedig állítólag azért, mert azon a helyen tűzkő fordul elő. De az, hogy vajjon a tűzkő rög, vagy szilánk formában található-e? ez most a hótakaró miatt el nem dönthető.

A lelet pontja a városon keresztül folyó Szinva-patak jobb oldalára, partjához alig 30 méternyire esik, még pedig az ú. n.

«sütétkapun» át az «alsó papszer-utca» felé menve a Szinva hidja közelébe. A telek az «alsó papszer» utcának Szinva felőli *saroktelke* és fekvése szerint az Avas síkfelőli kikanyarodásába esik.

A Bársony-háztól, mint lelhelyről nyugotra, tehát a patak-folyás ellenében és a völgybe befelé, körülbelől 250 méternyi távolságban történt a próbafúrás, mely a patak közelébe, annak baloldalára esett.

És ha már most azokat vesszük, a miket Róth Lajos állapított meg s hozzáadjuk a próbafúrás tanúságait is, akkor egy oly metszetet szerkeszthetünk, a mely az Akasztóbércztől az Avasra, a próbafúráson át tehát keresztbe szeli a völgy torkolatát, helyesebben annak táját, evvel e résznek következő földtani képét nyerjük.

3. A SZINVA-VÖLGY TORKOLATÁNAK ÁTMETSZETE.

S = Szarmataréteg-trachittufa. A = Alluvium-kavics.
D = Diluvium-agyag (?) kavics, M = Mediterrán-agyag, homok.
lősz, homok. Sz = A Szinva patak medre.

Mielőtt, hogy ennek részletesebb taglalásához nyúlnánk, álljon itt a próbafúrás tanúsága:

Televény	1'00 m.
Kavicsbordalék	4'00 "
Sárgás szürke agyag	4'50 "
Kékes agyag, csillámos homokkal	1'00 "
Szürke, kötött agyag, lignit szilánkokkal	1'00 "
Iszapos agyag	0'50 "
Futó homok	1'30 "
Kékes kovakavics	5'00 "
Sárga	7'00 "
Kék kavicsos homok	1'80 "
Szürke agyagos homok	0'50 "
Homokos agyag	0'50 "
Összesen	28'10 m.

A lelet rétege a fölhúzott sárgás-szürke agyag, a mely a próbafúrás pontján, tehát a lelet helyétől körülbelül 250 méternyire a völgybe befelé, a televény és kavicsréteg alatt 5 méter mélységben kezdődik, holott a kőszakóczák a Bársony-ház alapozásával már 3 méter mélységből kerültek elő. Ennek magyarázata egyelőre az, hogy a Bársony-telken a televény már nincsen meg s hogy a legfelsőbb, a próbafúrás táján még 4 méteres kavicsréteg az eddigi föltevés szerint a völgy torkolata felé enyészik. Hogy az alapásáskor előbb kavicsréteget is kellett-e áttörni, azt nem tudhattam meg.

A bécsi cs. k. földtani intézet legutóbbi fölvétele szerint a Bársony-ház már az *özönvizi* — diluviális — rétegen áll és ez egyezik a Róth-féle fölvétellel is; a fölvevő főgeológ azonban hozzáteszi, hogy az az agyagréteg mégis csak *valószínűleg* diluviális; a megbizonyodás a diluviumot jellemző más, különösen öslénytani jelenségek fölmerülésétől is függ.*

A mennyiben a Szinva völgye ismeretes, annak földtani alapképletei ifjú harmadkoriak; a vizek kimosták — áttörték az Avas és Akasztóbércz egykoron egybefüggő szarmata rétegzetét — 3. kép. S. S. — melyeknek völgyfelőli végei ma a talán diluviális agyag — D. D. — alá nyúlnak; ezalatt az agyag *alatt* következnek azután a Mediterrán képlet rétegzetei. A diluviális agyag *fölött* van az *alluvium*-kavics — A. A. — végre e fölött a televény.

A Szinva-völgynek hosszában való metszetére világot vet az is, a mit Kocsis János tanár urnak köszönök. Szerinte Diósgyőrött, tehát ott, a hol a völgy a síkság felé nyilni kezd, a patakban az alluviális rétegek alatt közvetlenül a felső miocæn tagjai következnek; Miskolcz és Diósgyőr között az alluviális kavicsréteg a lignit telepeket tartalmazó rétegeket fedi, a mint ezt az ezen a tájon végrehajtott próbafúrás kitüntette.

A Miskolcz város belterületén végrehajtott próbafúrásból viszont tudjuk, hogy a lignites réteg az *ötödik*, az alluviális kavics pedig itt 4 méter, holott a Bársonyháznál — úgy látszik — ez a réteg már nagyon meggyöngült. A Szinva-völgy torkolatában

* A midőn ezek a meghatározások már a kezemben voltak, hozattam a Bársonyház pinczejéből agyagot s ezt Róth főgeológ urnak és másoknak fölmutattam. Ez az agyag átmosott s állítólag az ó-alluviumhoz tartozik. Ez nem alterálja a geologico-palæolith situst; de megköveteli a jövőben a tüzetes utánjárást és meghatározást.

tehát a rétegek zsufolódnak a síkság felé pedig éppen úgy, mint befelé a völgybe a felsők gyöngülnek s részben enyésznek is.

Annyi kétségtelen, hogy a palaeolith lelet alluvium alatt feküdt.

A Szinva-völgy torkolatáról is áll, a mit a kitünő *Lyell* a *Somme*-völgyről mondott, hogy t. i. földtani viszonyai semmi különöset sem tüntetnek föl s akadnak ilyenek Franciaország-nak és Angliának akár száz völgyében is; de a mi *Somme*-völgy lerakódásait oly nagyon kitünteti, az a roppant számmal előforduló kőszerszám, mely kiveszett állatalakok csontmaradványaival együtt kerül napfényre.*

A Szinva-völgyről is áll az, hogy földtani viszonyai ismétlődnek a magyar föld akárhány pontján; majd elvállik, vajjon talál-e az analógia abban a tekintetben is, hogy ős kőszerszámok dolgában is hasonlítson a palaeolith korszakról szóló ismereteink francia bölcsőjéhez.

A geologiai viszonyok hasonlatossága csak az alluviális és diluviális rétegzet elhelyezésére nézve áll, mert a *Somme* völgyét kréta-képlet szeli, holott a Szinváé ifjú harmadkori.

*Hörnes*** a *Somme*-völgy viszonyait így vázolja: «A kréta-dombok, a melyek e völgyet kétfelől beszegik, 70—100 méter magasak; de csak a völgy felől látszanak domboknak, mert tetejöknek folytatása egy hullámos fensík, melyet egy 2'5 méter vastag téglagyagréteg borít, a melyben semmiféle kőület sem fordul elő.»

«E területnek egykori kréta és harmadkori homok borítékja már csak egyes nyomokban mutatkozik.»

«Ezt az utóbbi réteget vagy borítékot a víz hatalma sodorta el innen s elvitte a réteggel együtt a kőszerszámokat, úgy azoknak a diluviális emlősöknek csontmaradványait is, a melyek most a *Somme*-völgy két oldalán terjedő homokrétegben találhatók.»

«Ezek a kő és csontmaradványok nem fordulnak elő abban a finom csapadékban vagy iszapban, a mely nyugvó vizekből száll alá, hanem ott vannak a kavicsosban, sokszor mélyen a fölszín alatt.»

«Sokszorosán egy vastag agyagrétegen kell áttörni, a melyben szárazföldi csigák találhatók, vagy oly homokrétegen, mely

* V. ö. Hörnes Dr. M. «Die Urgeschichte des Menschen nach dem heutigen Stand der Wissenschaft. Wien, 1892.

** I. h.

édesvizi csigákat tartalmaz, a míg az a kavicsos réteg nyílik meg, a mely a kőszerszámot tartalmazza.»

*Lubbock** a Somme-völgyben fekvő Saint Acheul melletti rétegzetek viszonyát így tünteti föl:

1. Átlag 1.50 méter vastagságú, szögletes kovát tartalmazó téglagyagréteg;

2. Ez alatt egy körülbelől 0.60 vastagságú szögletes kavicsból álló réteg;

3. Ez alatt egy közel 2.00 vastagságú homokos márgaréteg, tele szárazföldi csigahéjakkal:

4. Mind ezek alatt és közvetlen a krétarétegen fekvő, van az a részben kerekre kopott kavicsból álló réteg, a melyben a kőszerszámok rejlenek.

A borító diluviális rétegek vastagsága tehát itt is meghaladja a négy métert.

A Somme-völgy kőszerszámaival együttesen előforduló csontok, a melyeken *Lartet*** szerint e szerszámok nyoma többszörösen látható, a következő állatokból származnak: Mammuth, Rhinoceros, Taráncszarvas, ősbölgény, ősló, óriásgím, barlangi oroszlán és barlangi hiena. Beljebb, Amiens és Abbeville táján ezekhez még az őselefánt és a Hippopotamus csontjai is csatlakoznak.

Ezek a maguk összességében a diluviumot jellemző állatalakok.

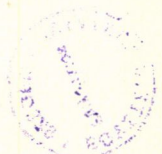
Ha még hozzáteszem, hogy a krétaképlet tűzkőben nagyon gazdag, átmehetnek Miskolcz viszonyaihoz.

Mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy Miskolcz és illetőleg a Szinva-völgy torkolatának tűzetes geológiai vizsgálata most már kétszeresen is meg van okolva; ez és e hely öznvizi rétegzeteinek őslénytani átkutatása a jövő föladata marad. Ez utóbbi okvetlenül szükséges, mert az őslénytani viszonyok megállapításától függ az ősember nyomainak meghatározása is. Meg kell állapítani a «Tűzköves» tulajdonképeni jelentőségét, mint már érintettem, különösen, azt vajjon ott a tűzkő rögök vagy szilánkok alakjában s mily minőségben jelentkeznek?

A tűzkő rögei a krétán kívül, melybe sokszorosan be vannak ágyazva, kavicsbordalékokban fordulnak elő; de a tetők közül csak az Akasztóbérczen van kimutatva kavicsos alluvium;

* *Lubbock* J. «Történelemelőtti korszakok.» A Term. Tud. Társulat kiadványa, 1876. II. p. 24.

** V. ö. Hörnes művében is.

az Avashoz tartozó «*Tűzkövesen*» nincsen jelezve. A tűzkő kérdése különben, a szerszámokat véve, nem éppen tisztán helyi kérdés; Miskolcra nézve éppen nem, mert itt tekintetbe jön a Hegyalja és sok más terület, a mint erről alább még szó lesz.

Itt most csak arra kívánok súlyt fektetni, hogy a Somme-völgy és Szinva-völgy viszonyai között abban van meg az analógia, hogy mind a két helyen a palæolith leletek az *alluvium* alatt, más lelhelyeket is véve, a *diluvium mélyebb rétegeibe beágyazva fordulnak elő*.^{*} Mint tudjuk, a miskolczi lelet is abból az agyagrétegből származik, a melyet a próbafúrás tanúsága és részben a geologusok mai felfogása is a diluviumhoz számít s a mely az alluviális kavicsréteg *alatt* terül el.

Mindezeket egybefoglalva ki lehet mondani, hogy *már a geologiai viszonyoknál fogva* is megvan annak nagy valószínűsége, hogy a miskolczi lelet a *palaeolith korból való, tehát abból az ősből kőkorszakból, a mely a mai tudományos közfelfogás szerint a diluvium végéig tartott; de hazánk területéről minden kétséget kizáróan eddig még nem volt kimutatva*.

Ezt az ősből kőkort követte — mint tudjuk — a föltett középkor — mesolith — ezt ismét az új — neolith — kőkör, mely utóbbinak hazánkban oly sok bizonyosságával találkozunk.

Mielőtt, hogy a lelet darabjainak leírásához fognék, álljon még itt a következő összeállítás. A palæolith korszak jellemző típusai eddig Francia-, Angol-, Spanyolországból, Portugalliából, Belgiumból, Németországból, Ausztriából, Észak-Afrikából, Indiából és Észak-Amerikából ismeretesek s a nevezetes az, hogy valamennyi területen a földnek egyazon rétegzeteiből kerültek elő, a mi azt bizonyítja, hogy már abban az őskorban is az ember a művelődés bizonyos fokán állva nagy tért foglalt el.^{**} Ezekhez a helyekhez sorakozik most Miskolcz is.

II.

LEÍRÓ RÉSZ.

A miskolczi őskőkori lelet anyaga *tűzkő* (silex), mely abban különbözik a «Flint»-tól, hogy szerves lények kovapánczéjái nem vehetők benne.

^{*} V. ö. Ortway Dr. Th. Vergl. Untersuch. über den Ursprung der ung. und nordeurop. präh. Steinwerkzeuge. Mitth. der Anthr. Ges. in Wien, 1887.

^{**} V. ö. Hörnes idézett művében.

Ez a még megkülönböztethető szerves lények maradványai nélkül való tűzkő előfordul nálunk, holott a «Flint» — noha előfordulásának lehetősége nincs is teljesen kizárva, de mind e mai napig nem találtatott Magyarország területén. Majd meglátjuk, hogy ennek a ténynek mily értéke van az eddigi magyar leletekre nézve, a melyekről azt állították, hogy a palæolith korból valók.

E helyen csak arra tartozik a súly, hogy a miskolci lelet *anyaga* nem áll útjában annak a föltevésnek, hogy a lelet eredeti származása *magyarföldi*.

Szín tekintetében két változatot mutat a lelet; éppen úgy, mint azok a tűzkövek, a melyek magyar földről származva oly nagy szerepet játszottak a kováspuska és az «acél, kova, tapló» tűzi szerszám idejében; a tiszta «Chelles» típusú darab sötétzöldesen-barna, telivilágításban vöröses bemosódásokkal; két társa világos-szürke.

Ott, a hol az a kéreg maradt meg, a mely a tűzkőrögöket rendesen borítja s úgy alakul, hogy a kő vizét veszi, láthatjuk, hogy ezt a kérget vasas elemek rozsdavörösré festették: ez különösen a «Chelles» darabon kiválóan vehető észre; de ott van a terpedtebb darab hegyesebb végén is, még pedig érintetlen állapotban, mint a rög, a melyből készült, eredeti kérgének egy kis része. Ezen az utóbbi darabon, még pedig sok ponton daraszerű gödröcskék mutatkoznak, melyek az anyag elváltozásának új folyamatát, tehát azt tüntetik fel, a mely már a kőszerszám kiformálása *után* vette kezdetét. A telivilágosság ellen tartva, a két kiélezett, nagy darab legszélei kissé áttetszők.

Ezek után az általánosságok után, adjuk a leletnek tüzetes leírását, a mint következik.

I. *Hegyes-mandula alakú kőszakóca.*

(Herman Ottó birtokában.)

4. ábra.

Alakja szabályos; a csiszolásnak semmi nyoma: tisztán kagylós formájú szilánkolással előállítva. Anyaga sötétes szaru fekete, vöröses bemosódással.

Hossza: 23·8 cm. Szélessége: 11·0 cm. Vastagsága: 2·3 cm. (legnagyobb).

Vastagsága a hegyesebb vége felé nagyban és egészben menedékesen fogy.

Az egyik oldalon, a széles végen, tövétől és kissé jobbra terjedve a kő vasas kéregének jókora maradványa. Ugyan ez a kéreg a szakócza hegyes végén s itt mindkét oldalon látható; az alján kérges oldalt véve, a másik oldalon a hegye táján világosan látható, hogy itt az anyakő be volt hasadva s e hasadásban már könnyedén elváltozni kezdett.

E kőszakócza *köröskörül éles*. *Patinája* — archæologiai értelemben — vagyis oly kérge, mely a kiformálás után keletkezett volna s az egészet borítaná, nincsen. *Zománcza* — lustre — van és egyenletesen selymes. A darab egy kicsinyke csorbát kivéve, melyet hegye táján alkalmasint a munkások ásója vagy csákánya ejtett, tökéletesen ép.

Mind a két oldal a kiformálásra alkalmazott technika tekintetében azonos; a használattól eredő kopásnak, vagy kavicsosokban való zsúrolásnak semmi nyoma.

II. Tompahegyű-mandula alakú kőszakócza.

(Széll Farkas birtokában).

5. ábra.

Alakja szabályos, az előbbinél terpedtebb; ezért nem hegyes, hanem elkerekített vég alakítására hajló; itt terjedelmesebb, mint a tőnek vehető elvágott végén. Csiszolásnak semmi nyoma. Tisztán kagylós formájú szilánkolással előállítva. Anyaga egyenletesen világos-szürke. Hossza: 19.5 cm. Szélessége: 11.1 cm. Vastagsága: 2.3 cm. (legnagyobb).

Vastagsága a hegyesebb vége felé csak — körülbelül a tövétől számítva — a 13-dik centiméteren túl kezd menedékesen fogyni.

Az egészben szabálytalanul kitöredezett, elvágott tövétől úgy 3—4 cm.-nyire egy, majdnem sugár-egyenes, keresztbe futó finom ér, mely mindkét oldalon látható s résünt szeli a szerszámot. Ezen a törészen a vasasan beszűrt kéregnek kevés maradványa. A szakócza leghegyén az eredeti vasas kéregnek egy ép darabkája, mely 25 mm. hosszú, 3—5 mm. széles, egyenes, síma felületű; e felületnek menedékessége pedig megfelel annak, a melyet a már leírt ér is — oldalról tekintve — alkot. Mindkét oldalon a kő újabb elváltozásának első, daraszerű nyomai láthatók. E kőszakócza is *köröskörül éles*; a törész éle a kő elváltozása folytán kevésbé sikerült, ki-betöredezett. *Patinája*: nincsen. *Zománcza*: van; egyenletes, az előbbinél kevésbé fénylő.

5. ábra.

A darab teljesen ép. Mind a két oldal a kiformalásra alkalmazott technika tekintetében azonos; a használatnak, vagy a kaviccsosokban való zsúrolásnak semmi nyoma.

III. *Tómpahegyű, egészben háromszögletes kőszakóca.*

(Bárony János tulajdona).

6. ábra.

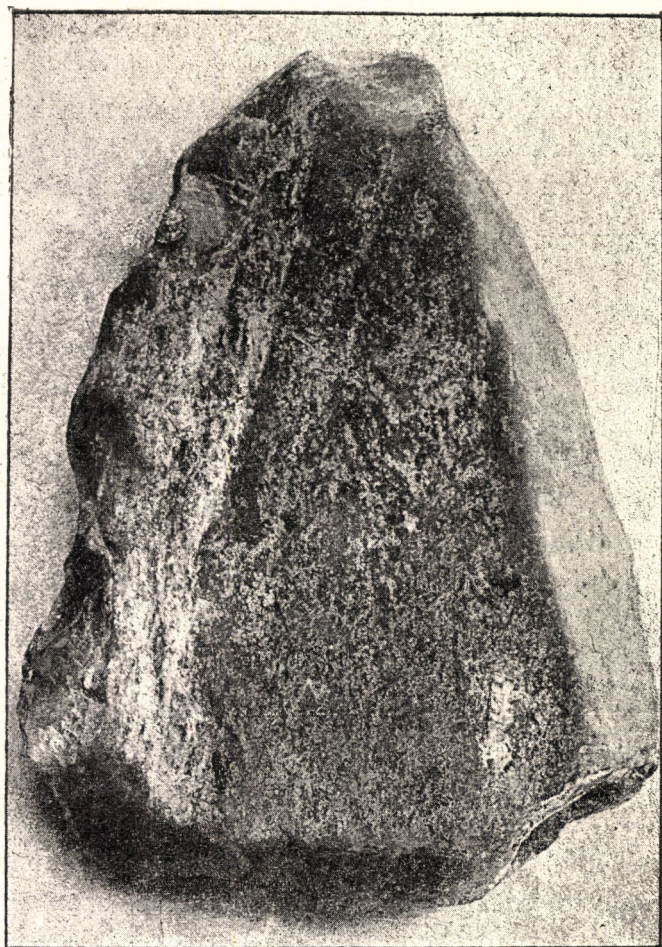
Alakja elég szabályos; de ez nagyrészt véletlenség eredménye, a melyen a szilánkolás csak javított, a mennyiben az egyik oldalt a másikhoz idomította. A darab lignitszerűen réteges, alapállománya sárgásan világosszürke. Hossza: 11.0 cm. Alapja: 8.0 cm. Vastagsága: 3.0 cm. Vastagsága — nagyban és egészben — tövétől hegyéig egyforma.

Az egyik lapja meglehetősen síma és sík felületet alkot, a melyen a vasasan — de gyöngén beszűrődött kéregnek nyomai láthatók; a másik lapon a kéreg terjedelmes s itt a jobboldalon — ha t. i. alapjára állítjuk a szakóczát — a felső réteg ki van csorbulva; e kicsorbult rész alapja ismét kérges. Ez a kéreg eredeti, t. i. már megvolt, mielőtt a kő formáltatott volna; bizonyítja ezt a kopás, melyről alább lesz szó.

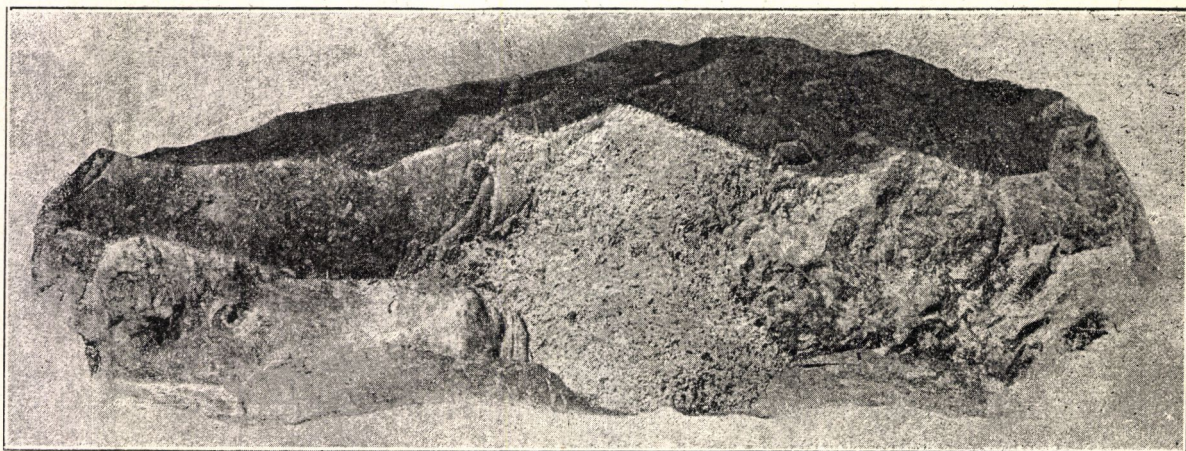
E kőszakóca *köröskörül tompa*. *Patinája*: a tördelt részeket értve — nincsen. *Zománcza*: a tördelt részekben ép és zsirosan fénylő.

A darab ép; újabb törést nem mutat. A kiformalás tisztán csak az alapra és jobbadán az egyik oldalra szorítkozott; mindkét lapja érintetlen. A formáló ősemlék nem volt rajta, hogy a szilánkolás kagylósan, a lapok felé terjedjen, hanem láthatólag arra törekedett, hogy a már lapos és nagyjából háromszögletes követ ebben a formájában tökéletesítse, hegyesebbé — de nem élesebbé — tegye. Ez a formálás tehát kevésbé szilánkolás, mint inkább tördelés.

E kőszakóczán az a legnevezetesebb, hogy a használat világos jeleit viseli magán. A tördelésekről minden él lekopott; de azért az egyes törések világosan kivehetők; a csúcsos végről lekopott a (kérges oldal felől) kőkéreg, nemcsak, hanem maga a kő is olyanformán, mint leszokott kopni a csákányoknak a földdel érintkező csúcsos fele és oldala az ásástól; mintha e kő szélesebb alapjával valamibe foglalva, ásásra szolgált volna. Úgy látszik, hogy e foglalásnak nyoma a kérges oldalnak az a hosszúságos lekopása is, a mely az alap felé vonul.

6. ábra.

7. ábra.

Az föl sem tehető, hogy itt a kaviccsosokban való lezsúrolás eredményei mutatkoznak, mert ekkor a málladék, t. i. a kéreg nem maradhatott volna meg oly kiterjedésben, a minőben szemlélhető. A kopás természetéből világos, hogy a kérges lap volt legerősebben érintkezésben a földdel vagy egyáltalában avval, a mit e szerszámmal vájtak vagy ástak.

A technika.

Az én fölfogásom szerint, a palæolith szerszámot az jellemzi, hogy az ősember egy adott kődarabból, tisztán szilánkolás és tördelés útján iparkodott magának szerszámot formálni a nélkül, hogy azt csiszolás segítségével tökéletesbíteni igyekezett volna; a mi pedig éppen oly jellemző, mint az előbbi: a nélkül, hogy oly szilánkok nyerésére törekedett volna, a melyek neki szerszámul szolgálhattak.

Merőben fölösleges munkát végeznék annak tüzetes tárgyalásával, hogy a neolith korszak csiszolás és fúrás útján tökéletesbített szerszámjaival fejlettebb technikát is jelent s hogy a meny nyiben még külön szilánkolt is, főtörekvése legtöbbször arra irányult, hogy technikailag fejlettebb szilánkolás — mint fölteszik nyomás — útján oly szilánkokat nyerjen, a melyek mint olyanok, szerszámok, kések stb. szolgálatát tehették. Ennek a műves szilánkolásnak maradványai, mint tudjuk, a neolith nukleusok, a melyek világosan mutatják, hogy mesterök hosszú, éles szilánkok nyerésére törekedett.

A miskolczi leletnek mind a három darabja a palæolith kor technikáját mutatja. Azonban mielőtt, hogy ennek a miskolczi darabokon mutatkozó részleteit tárgyalnám, álljon itt a technika általános jellemzéseül az, hogy annak két fogása különböztethető meg, ú. m. először: az ütés révén való kagylós és terjedelmes nagyolva-formáló szilánkolás jele (a «Schlagmarke»); másodsor a már kiformált szerszámnak és leginkább éleinek finomabb kiszilánkolása (retouche). Mind a két fogás ütés, csak hogy a nagyolva-formáló erősebb, az élesítő vagy egyengető gyöngébb.

Ennek a technikának köszöni az őskőkorszak *Mortillet*től származó nevét: «Epoque de la pierre taillée».

A miskolczi lelet I. és II. számú darabja a palæolith technikának minden jellemző jegyét viseli magán s a tűzkő természetének bámulatos ismeretéről tanuskodik. Az I-ső darabon akad oly kagylós lerepesztés, mely 8 cm. hosszúságú, a II.-on akad 10 cm.

hosszú is; mind a két darabon pedig látható, hogy a szilánkoló azon volt, hogy első, nagyolva-formáló ütéseivel a középen túlig hasson és így kapja ki a középen a kellő vastagságot; csak azután alkalmazott gyöngébb ütéseket, melyekkel a szélek felé vékonyított; végre oly gyengéket, hogy csak 4—6 □ mm.-nyi kagylós szilánkokszákok pattanjanak le s állítsák elő az éleket.

Kiválóan érdekes az az óvatosság, a mely abban nyilatkozik, hogy ott, a hol a jobb él érdeke még kívánt volna egy formáló ütest, ez elmaradt, mert azon a helyen a kő repedéses és már kissé mállófélben is volt s így könnyen megtörténhetett volna, hogy kicsorbul, vagy éppen letörik. Az I. hegye felé — a fényképezett oldalon — ez kiváló módon látható.

Az egészben kagylóalakú egyes repesztések sugaras jegyeinek alapján, az egyes ütések pontjai legtöbbszörmire meghatározhatók: ez a «Schlagmarke».

Ezekből nyilvánvaló, hogy a miskolczi leleten a technika teljesen megfelel annak, a mely mint a palæolith korszakra nézve jellemző, a tudományban el van fogadva.

Végzetetlen érdekes dolog volna azt a tűzkő technikát ismerni, a mely a kováspuskák és kovás tűziszerszám idejében divott s rendkívül fejlett volt; mert úgy a puska-, mint a csiholó kova is tisztán szilánkolás útján, folyton szabályos négyszögű formát és kitűnő élt kapott. A francziák ebből akkoron állami titkot csináltak. Élt — és talán még él — az azonban nálunk; és leginkább tót emberek voltak azok, a kik ilyen tűzkövekkel országsszerre házaltak, az ú. n. «*kremenar-ok*», vagyis tűzkövesek; ha jól emlékszem, cigányok is üzték e mesterséget, a melynek tüzetesebb ismerete a kőkor technikájának megítélésében nem kis szolgálatot tehetne.

Az eredet.

Már érintettem, hogy a miskolczi lelet anyagánál fogva magyarföldi lehet; és ha egyes darabjai — I. — szín szerint el is ütnek a többitől, a magyarázat az, hogy bajosan található két olyan silex rög, mely egymásnak, anyagának színe szerint teljesen megfelelne. Egyáltalában azok a kőzetek, a melyek avval, a mit a szó bevett értelmében tűzkőnek nevezünk, sokszoros átmeneteket tüntetnek föl. Azt is meg kell jegyezni, hogy miután e kőzetek tulajdonképen nem ásványok, azokra az ásványtárak kevés súlyt

fektetnek; noha különösen a palæolith leletek pontosabb meghatározása e kőzetek gyűjtését és tüzetesebb ismertetését megkívánná.

Az a körülmény, hogy az I. és II. számú kőszerszám a használat nyomait nem tünteti föl, arra is mutathatna, hogy a lelhely környékén készült; de erre csak akkor lehet tüzetesebben kiterjeszkedni, mikor megtudjuk, hogy mi jelentősége van az Avashegy azon részének, a melynek népies neve «*Tűzköves*» s a melyről a nép állítja, hogy a név onnan ered, mert ott tűzkő található?

Az a körülmény is figyelembe veendő, hogy Miskolczhoz közel esik a Hegyalja, melynek tűzköves részei vannak.

A Nemzeti Múzeum ásványtárában található tűzkőgyűjteményben a miskolczi leletnek színszerint leginkább az a rög felel meg, mely Beszterczebányáról való.

Mindent egybevéve, a mit a miskolczi leletről és részben tüzetes vizsgálat alapján mondhatunk, azt bizonyítja, hogy itt kétségkívül a palæolith-kor maradványával van dolgunk.

Analógiák. Az elősoroltakon kívül alak szerint ide tartoznak az *Evans** művében lerajzoltak közül, még pedig a miskolczi I. számúnak megfelelő:

Fig. 414, hossza 180 mm. Biddenham, Bedford.

“ 423, “ 200 “

“ 428, “ 208 “

A miskolczi II. számúnak megfelelő:

Fig. 420, hossza 150 mm.

A Morvaországból való palæolith kovaszerszámok *Helfert-Much*** szerint:

Fig. 6, hossza 67 mm.

“ 7, “ 64 “

A miskolczi lelet tehát már tárgyainak nagyságánál fogva is nevezetes.

III.

KRITIKAI MEGJEGYZÉSEK.

A magyar irodalomban, Magyarország területére nézve a kőkorszak buzgó munkásokkal dicsekszik. Az első összefoglaló

* Evans i. h.

** Kunsthistorischer Atlas, herausg. von der k. k. Centr. Commission zur Erf. und Erk. der Kunst- und hist. Denkmale. Wien 1889.

dolgozatot *Pulszky Ferencz* írta, bevezetésül *Lubbock** híres művének magyar kiadásához; megjelent pedig ez a második kötet élén. Ebben a bevezetésben azonban alig egy-két oldal adja a kőkort, a többi inkább a bronzkor ismertetése és a rézkor vitatása. A kőkör tárgyalásának súlypontja a Liptó megyében fekvő barát-hegyi barlangnak állítólag palæolith leletére van fektetve, a melyről alább majd tüzetesebben is szólok.

Utána, alig egy évtizeddel később, Dr. *Ortvy Tivadar* vetette magát e tárgyra; ** valóságos hangyaszorgalommal hordta össze az arra vonatkozó irodalmi anyagot s hogy minél biztosabban haladhasson, meglátogatta a kőkori leletek klasszikus helyeit és gyűjteményeit: Dániát és Skandináviát.

Ezekben a munkálatokban, még pedig a második fél 52-dik oldalán, *Ortvy* már hat oly leletet sorol föl, mely állítólag a palæolith kor emberére mutatna, ú. m.

1. Alvincz: kőszekercze, őselefánt foggal.
2. Kolozsmonostor: cserepek, *Rhinoceros* és más maradvánnyal.
3. Ó-ruzsini barlang: kőkori leletek.
4. Nándori barlang; emberi csont, *Cervus megaceros*szal.
5. Zimony: agyagcserepek a lőszből.
6. Nagy-Sáp: emberi koponya a lőszből.

A barát-hegyi barlang lelete, a melyre *Pulszky Ferencz* oly nagy súlyt fektetett, ebből a sorozatból kimaradt.

Lássuk mindenekelőtt a barát-hegyi leletet *Pulszky* fölfogásában.

A lelet *Majláth Bélától* való, ki azt a m. tud. Akadémia közleményeinek kilenczedik kötetében — 1874. — a következő

* *Lubbock* Sir John. «A történelemelőtti korszakok, megvilágítva a régi maradványok s az újabbkori vadnépek életmódja és szokásai által. Fordította Oreg János, átvizsgálta és bevezette *Pulszky Ferencz*. A k. m. Term. Tud. Társ. kiadványa. Két kötet 1876.

** *Ortvy Tivadar*: «Összehasonlító vizsgálatok a hazai és észak-európai (dán, svéd, norvég) prähistorikus kőszerszközök eredete és régisége körül. Első fele: a kőszerszközök eredete. A magy. tud. Akadémia értekezései a történelmi tudományok köréből XII. köt. VII. szám. Budapest. 1885.

Ugyanettől ugyanaz. Második fele: a kőszerszközök régisége. XII. köt. VIII. szám. Budapest, 1885.

Ugyanettől: «A prähistorikus kőszerszközök régiségi jellegeröl». Értek. a tört. tud. köréből. Kiadja a m. tud. Akadémia. XIII. köt. II. szám. Budapest, 1886.

Ugyanettől: Vergleichende Untersuchungen über den Ursprung der ungarländischen und nordeuropäischen (dänischen, schwedischen, norwegischen) prähist. Steinwerkzeuge. Separatabdruck aus dem XVII. Bande (der neuen Folge VII. Band) der Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien, Hölder. 1887.

czím alatt írta le: «Tanulmányok az ember eredetének történetéből». A lelet tárgyai: emberi koponyatöredékek, cserepek, mammutfog töredék és mások, különösen pedig több tűzkőszerszám, a mi minden a travertinréteg alatt, együtt és *televényben* találtatott. A koponyatöredékek és kőszerszámok le is vannak rajzolva, az előbbi a híres Neander koponyával egybevetve. A szerző arra a konkluzióra jut, hogy ez a barlang látta a negyedkori embert, mi annál nevezetesebb állítás, minél bizonyosabb volt az, hogy a palæolith korbeli leleteket mindaddig az jellemezte, hogy az ember maradványaival együtt *nem* fordultak elő. A technikán kívül a palæolith kormeghatározás is a geológiai rétegen és az emberi maradvány *hiányán* sarkallott. A szerszámok tekintetében *Majláth* reámutatott, hogy a lelet környékén tűzkő nem fordul elő; a legközelebbi lelhely, szerinte, Körmöczbánya.

Pulszky az idézett helyen, adja e lelet tűzkő részének rajzát s eleintén helyesen indul, a mikor a travertin alatti *televényre* támaszkodva mondja ki, hogy a koponya és a mammutfog különböző időből való is lehet, megjegyzi azonban, hogy a kovaeszközök: «a melyek itt ásattak ki, alakjokra nézve megegyeznek azokkal, melyek az angol barlangok lakói által használtattak». Úgy látszik, hogy ez az utóbbi körülmény, az angol analógia, hatott *Pulszkyra* s reá bírta, hogy kevés sorral alább ezeket írja le e leletről: «ezt is ugyanoly kételyekkel fogadták sokan, mint annak idejében a francziák *Boucher de Perthes* epochalis fölfedezéseit; holott a barlangi leleteknél előforduló kőeszközöknek Liptó vármegyében bizonyosan ismeretlen alakja már magában is kizárja a rászedetés lehetőségét».

Pulszky reménye nem teljesült s a baráthegyi lelet nem fogadtatott el epochálisnak; a palæolith korszakra vonatkozólag *Lóczy Lajos* vizsgálata, melyet e barlangban utólagosan végrehajtott, negatív eredményt adott; szóval, valami homály mindig reá borult erre a dologra.

Minthogy a miskolczi lelet megítéléséhez az összehasonlítás kedvéért a baráthegyi lelet kőszakóczáit és szilánkjait is számba kellett vennem, én a N. Múzeumban őrzött legnagyobbat,* (7. ábra) tüzetes vizsgálat alá fogtam s mindenekelőtt constatáltam, hogy rajza *Majláth*nál s *Pulszky*nál egyaránt rossz, nemcsak a kör-

* *Pulszky* i. h. 1. kép; *Majláth* i. h. sajtóhibából 4-dik, mert tulajdonképen 5-dik kép.

vonatra, hanem egyébire is, különösen pedig a kő megmunkálásának technikájára érve. Éppen az az oldala van — hozzá rosszúl — lerajzolva, a mely nem jellemző, mert a tulsó oldalon látható az a négy, közvetlenül egymás mellett vonuló, átlag 6 cm. hosszú pattintás, mely teljesen megfelel a neolith nukleusokon valóknak, a mikor t. i. nem a kő formálásáról, hanem egy éles és hosszú szilánk nyéréséről volt szó. Ugyanilyen pattintások láthatók az ellenkező vég oldalain is. Ez a pattintásos oldal hosszának közepe táján nyerges és durván kérges s ez a horpadás állotta útját annak, hogy a pattintó még hosszabb szilánkokat kapjon. Ez tehát kevésbbé kőbalta, mint inkább egy rossz nukleus s mint ilyen határozottan neolith jellegű.

E fölfogás mellett az is bizonyít, hogy e leletben akadt «késpege» és «tőr»* darabokban a gyarló rajz daczára is a neolith szilánkszerszámot föl lehet ismerni.

De reám maga a kő is idegenszerű benyomást tett s ez arra birt, hogy azt a Nemzeti Múzeum ásványtárában fölmutaszam, hol Dr. Krenner József tanár legott reá mondta, hogy *Flint, tehát a tűzkőnek az a faja, mely hazánkban mindeddig még nem találtatott.* És valóban a benne rejlő kovapánczélók már gyöngébb nagyítás mellett is világosan kivehetők.**

Nem bocsátkozom annak vitatásába, hogyan kerülhetett e kő a baráthegy barlang travertinjé alá, illetőleg az ásatók kezébe; ez nem volna egyéb meddő találgatásnál. Én a súlyt azokra a neolith jellegekre fektetem, a melyek e kövön és felsorolt társain határozottan rajta vannak.

A mi a többi hat leletet illeti, úgy megjegyzendő, hogy ezeknek legnagyobb része az ember csontmaradványaival, vagy oly készítményeivel fordult elő — cserepek — a melyek a palæolith korszak mai fölfogásával nem találnak; a mit pedig különösen meg kell jegyezni: e leletek emberi részeinek jellege egy-magában nem dönthet a palæolith kor mellett, a járulékokról pedig — mint őselefánt, Rhinoceros, Cervus megaceros az ú. n. lelet-situs nincsen avval a szabatossággal fölvéve és megbizonyítva, mely a kor meghatározására nézve elégséges volna.

* Majláth, i. h. fig. 8. és 10.

** Ez a kő tüzetes palæontologiai vizsgálatot teljesen megérdemelné és nem lehetetlen, hogy ez származására is némi világot derítene. A Nemz. Múzeum régiségtára 310/1876. szám alatt őrzi.

Egyetlen egy esetben sem jelentkezik a szerszám formájának, a technikának és a geológiai situsnak az a klasszicitása, a mely a miskolczi leletet nyomban a palaeolith korszakba utasítja.

És talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy a palaeolithoknak vitatott magyar leleteknél éppen a klasszicitás hiánya okozta azt a bizonytalanságot, ingadozást, de helytelen apodikticitást is, a melylyel e téren az irodalomban találkozunk.

Egyfelől állanak azok az archæologusok, a kik előre is azt vitatták, hogy az ember szereplése nálunk sem lehetett fiatalabb kori, mint a kontinens egyéb részein; ide tartozik *Ipolyi Arnold*, *Peters* tanár, *Kalchbrenner* Frigyes, különösen pedig *Hampel* József, ki a palaeolith kor nyomainak fölbukkanását, vagy a biharhegységi barlangokban, vagy Erdélyben, vagy végre *Felső-Magyarország előhegységeiben várta*;¹ holott másfelől *Kandra* Kabos kijelenti, hogy *Borsodban palaeolith régiségekre hasztalanul számolnak*;² most pedig a véletlen úgy intézi a dolgot, hogy éppen Borsod szívében kerül napfényre éppen e kor egész klasszicitással.

A leletek klasszicitásának e hiánya okozza talán azt is, hogy a szorgalmas *Ortvay*, rááldozva egész éleselműségét, végre mégis nagy tévedésbe esik, a midőn azt vitatja, hogy a csiszolt, sőt a fűrt nyéllyukkal bíró kőszerszám régibb a pusztán kiszilánkoltnál.

A meddig *Ortvay* azt vitatta, hogy a magyarföldi kőkorszak, már a leletek bőségénél és a felhasznált kőanyagnál fogva, nem északról importált, hanem önálló,³ addig megokolható nyomon járt; de a midőn az inductiv kutatás s az ezen az alapon való bizonyítás terét elhagyta, szükségképpen tévednie kellett.

Sorban megtámadja — a præhisztorikus kőeszközök régiségéről értekezve — azokat, a kik a technikára súlyt fektetnek, így *Lehoczkyt*, ki *Bereg vármegye monográfiájában* azt mondja, hogy a kováspengék a második — neolith —, a szilánkolás útján készített durva és súlyos szerszámok pedig a régibb — palaeolith — korszakból valók. Megrójjá *Hampelt*, mert az obszidiánból készült pengéket a neolith korba helyezi.⁴

¹ *Ortvay* «Összehasonlító vizsgálatok» stb. második fele pag. 54.

² U. o. pag. 27.

³ *Ortvay*: Vergl. Untersuchungen stb. pag. 20.

⁴ U. az: A præh. kőeszközök régiségi jellegéről p. 12.

Ortvay szerint a technika nem bizonyító, a csiszoltság vagy csiszolatlanság nem kormeghatározó,¹ a melylyel szemben viszont az a későbbi állítás érdemel figyelmet, hogy a kőszerszámokon folytonos *fejlődést* kell látnunk,² a mi pedig időmomentum, tehát kiválóan korhatározó is.

Az első, kétségtelenül palæolith lelet fölbukkanása, mint a minő a miskolczi, szükségképen *Ortvay* ellen fordítja azoknak a mondásoknak az élet, a melyekkel dedukált tételeit bizonyítani kívánta, így, midőn mondja,³ hogy a fejlődés a legtökéletesebb szerszámnál sem lépi át azt a határt, a melyet a kő fizikai tulajdonsága a folyton *tovafejlődő* értelmi erőnek és ügyességnek szabott; a mi — közbevetve legyen mondva — kiválóan a technika kormeghatározó természete *mellett*, így a pusztán kiszilánkolt és csiszolt szerszámok közötti különbségre mutat. Továbbá: hogy a kőkorbán mindes egyes esetben az anyag fizikai tulajdonsága jutott érvényre s az alapforma az anyag, a cél találkozásánál fogva mindenütt ugyanaz maradt;⁴ a mi ismét a technika, ennek *fejlődése*, így előbbinek kormeghatározó értéke *mellett* vall. Végre: hogy a kőszerszámok hasonlatossága nem véletlen, hanem szükségszerű;⁵ de a fejlődés foka nem egy s ez ismét a fejlődő technika s ennek korhatározó jellege *mellett* bizonyít. Mindezeknek a mondásoknak lényege szerintem, éppen a miskolczi lelet világításában, arra a nagy különbségre mutat s a csupán kiszilánkolt kovaszerszám régibb — palæolith — volta *mellett* bizonyít.

De azt is el kell ismerni, hogy *Ortvay* nézeteinek fejlődésére a klasszikus palæolith leletek hiányán kívül sok más körülmény is hatott. Így az «Összehasonlító vizsgálatok stb.» második felében⁶ számba veszi a *lősz*-kérdést és azt, a mit erről neves szaktudósaink mondtak, a minek foglalhatja az, hogy a *lősz*-lerakódások idejében Magyarország területén sem ember sem állat nem lakhatott. E szakbúvárok közül kettő — Dr. *Szabó* és *Koch* Antal,⁷ vizsgálataikra támaszkodva arra az eredményre jutnának, hogy hazánk területén *sem diluvialis sem kőkori ember nem tanyázhatott*, a mi nyilván úgy a palæolith, mint a neolith-kor

¹ U. o. pag. 23.

² U. a. Vergl. Unt. stb. pag. 15.

³ U. o. pag. 15.

⁴ *Ortvay*: Vergl. Untersuchungen etc. pag. 15.

⁵ U. o. pag. 16.

⁶ Összehasonlító vizsgálatok stb. Második fele pag. 58—59.

⁷ U. o.

kizárásával egyértékű. Ez szükségképen reáhatott a szorgalmas bűvárra s mintha ez indította volna az Ázsiából nyugot felé tartó fajáramlás belevonására és föltevésére, a melyből azt következteti, hogy a kőkör embere így hamarabb érte el hazánk területét, mint Európa nyugoti tájait, ezért a nálunk talált kőszerszámok régibbek, noha azok, a melyekre támaszkodik, már fejlett technikát mutatnak.

De ennek a föltevésnek gyöngye voltát semmi sem bizonyítja be fényesebben, mint a tapasztalati úton szerzett azon tény, a melyre ez értekezés első részében már reá mutattam, hogy t. i. *a palaeolith kort jellemző, sajátos kőszerszámok mindenütt egyazon földtani rétegből kerülnek napfényre. E réteg pedig régibb annál, a melyben a neolith leletek fordulnak elő.*

Ez dönti el a kort.

Semmi kétség, hogy a miskolczi lelet sok évezreddel viszi előbbre — vagy inkább a hallgatag multakba vissza — Magyarország ősrégészetét, Miskolcz városa pedig és a Szinva völgyének torkolata, valamint az egész Bükk-hegység is, majd maga felé fogja vonzani ezentúl úgy az ősrégészet, mint a földtan híveit, kik a palaeolith korszak pontos, a tudományhoz illő meghatározásainak helyein nem is lehetnek el egymás nélkül.

Bizonyos, hogy a miskolczi lelet az ősrégészet híveit a felszínről a mélyebben fekvő rétegek kutatására utasítja s reménylem, hogy ez meg is fog történni.

Köszönetet mondok e helyen *Bársony János* tisztii ügyész úrnak páratlan buzgalmaért; *Széll Farkas* kir. táblai tanácselnök úrnak jóindulatáért és készségéért, dr. *Hampel József* tanár úrnak támogatásáért és tájékoztatásáért, úgy dr. *Krenner József* tanár úrnak is.

Herman Ottó.

*

FÜGGELÉK.

A miskolczi leletet a következő okmányok hitelesítik:

(Az eredetiek a magyar Nemzeti Múzeum régiségtárában találhatók).

I. *Nyilatkozat.* Alólirottak ezennel igazoljuk, miszerint Miskolczon 1891. évi augusztus havában Bársony János úr Miskolcz város tisztii ügyésze alsó papszer 18. sz. házának alapásása, illetve a pincze legalsó lépcsőjének elhelyezése alkalmával a felszín alatt mintegy $2\frac{1}{2}$ —3 méter mélyen lévő sárga agyag rétegben találtatott azon három darab őskori kovakő eszköz, melyek közül nevezett tulajdonos úr egyet Széll Farkas kir. táblai tanácselnök debreczeni, egyet pedig Herman Ottó úr budapesti lakosnak ajándékozott. Mint építési vállalkozó és az

építkezési felügyelettel megbízott városi mérnök ezekről közvetlen tudomásunk lévén, ennek hitelére kiadtuk jelen nyilatkozatunkat.

Miskolczon, 1893 január hó 14-én.

Varajthy István,

építő-mester.

Adler Károly,

városi mérnök.

II. Alólirott igazolom, hogy a fentebb leirt őskori kőeszközök személyes jelenlétem alkalmával találtattak pinczém fenekén a sárga agyag rétegben 1891. évben Miskolczon épített házam építési munkálata közben. Ezek közül egyet Széll Farkas kir. táblai tanácselnök úr debreczeni lakosnak, egyet pedig Herman Ottó úr budapesti lakosnak ajándékoztam, hogy azt a tudomány érdekében lehetőleg hasznosítsák. A harmadik darab még rendelkezésem alatt áll. A leletet azonnal megmutattam több miskolczi tanár urnak, a kik ha szükséges a fentiek-ről készséggel tesznek nyilatkozatot. A leletet tényleg kiásó munkásoktól is ki veendem az erre vonatkozó igazoló jegyzőkönyvet, azonban ezek jelenleg vidéken tartózkodnak, s így azt töllök most megszerezni alig lehetséges. A fentiek hitelére kiadtam ezen a ténynek és valóságnak megfelelő nyilatkozatot.

Miskolczon, 1893 január 14.

(P. H.)

Bársony János,

ügyvéd, Miskolcz város tisztí ügyésze.

III. 21/1893. ügyszám. Fenti ügyszámu jegyzőkönyv alapján tanúsítom, hogy Varajthy István úr, építő-mester, Adler Károly úr, városi mérnök és Bársony János úr, városi ügyész, mindnyájan miskolczi lakosok, kiket személyesen ismerek, jelen nyilatkozat alatt a tullapon, illetőleg fentebb látható aláírásukat, előttem sajátkezű névaláírásuknak ismerték el.

Kelt Miskolczon, 1893 — egyezernyolcyszáz kilenczvenhárom év január hó 14 — tizennegyedik napján.

(P. H.)

Dálnoky Nagy Barnabás,

kir. közjegyző.

IV. *Nyilatkozat.* Alólirottak ezennel igazoljuk, hogy 1891. év augusztus havában Miskolczon Tek. Bársony János ügyvéd úr ujonnan épített házánál dolgozván, az alsó pincze lépcső elhelyezésekor a sárga agyagban három darab dárda alaku kovakövet találtunk a háztulajdonos úr jelenlétében, mit is töllünk azonnal elvett, és utasított, hogy kutassunk még egy keveset, hátha még ilyeket találunk. Rövid ideig tartó kutatásunknak azonban eredménye nem lett, ily kovanemű anyagot nem találtunk, azonban azt jó lélekkal igazoljuk, hogy ezen három darab (körülbelül ilyen alaku (rajzok) mintegy 24—25 cm. hosszú és mintegy 7 cm. széles) kovakövet, melynek különös alakján mi is csodálkoztunk, mi ástuk ki a felszíntől lefelé mintegy 2½—3 méter mélyen a pincze fenékből T. Bársony János ügyvéd úr miskolczi alsó papszer-utca 18. sz. házánál. Melynek hitelére kiadjuk ezen sajátkezűleg aláirt nyilatkozatunkat.

Nagy-Kőrösön, 1893 január hó 17.

Előttünk mint tanúk:

Szivos László,

Szivos Adám.

Váradi György m. k.

Gaál László m. k.